

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۳، پیاپی ۷

بررسی نقش گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی (مورد مطالعه:

امام زاده سید محمد روستای نوجه مهر شهرستان جلفا)

ساجده دین پرست^{۱*}، لقمان فرشاد^۲، ناشتی قادرزاده^۳

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه محقق اردبیل.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری دانشگاه تهران.

۳- دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه مهاباد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۰

چکیده:

امروزه صنعت گردشگری در اقتصاد کشورها جایگاه مهمی دارد. در این میان سکونتگاه های روستایی با مسائلی مانند مهاجرت های روستاییان، پایین بودن سطح درآمد، فقر فزاینده و ... مواجه اند. تعدادی از سکونت گاه های روستایی در کشور به لحاظ موقعیت مکانی و داشتن جذب گردشگر بخصوص گردشگری مذهبی دارای زمینه مناسبی برای توسعه فعالیت های گردشگری می باشد. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی مطالعه موردی روستای نوجه مهر شهرستان جلفا است. این تحقیق از نوع توصیفی- تحلیلی که با استفاده از روش پیمایشی و کتابخانه ای استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش، شامل روستاییان ساکن در منطقه روستایی نوجه مهر شهرستان جلفا است بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، دارای ۵۵ نفر جمعیت و ۱۵۷ خانوار است. در جامعه آماری مورد مطالعه از فرمول کوکران استفاده و حجم نمونه برابر با ۲۲۰/۲۲ برای دقت بیشتر حجم نمونه ۲۲۱ انتخاب شد. برای تعیین پایایی کمی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ، استفاده شد. مقدار آلفا برای قسمت های مختلف پرسش- نامه ۰/۷۰ تا ۰/۸۳ محاسبه شد. به منظور به دست آوردن دیدگاه ساکنان در خصوص مولفه های ذکر شده از آزمون های آماری میانگین پاسخ ها و واریانس و آزمون T تک نمونه ای استفاده شد. نتایج یافته های پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین گردشگری مذهبی و مولفه های اقتصادی پژوهش وجود دارد. بیشترین بررسی نقش گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی منطقه روستایی به این ترتیب است مولفه سرمایه گذاری با میانگین (۲۲/۷۴) بیشترین تأثیر و مولفه اشتغال با میانگین (۸/۵۶) کمترین تأثیر را از گردشگری مذهبی داشته است. نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای نشان گر مطلوب بودن و تأثیرگذاری مثبت گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی مناطق روستایی بوده است.

کلید واژگان: گردشگری مذهبی، توسعه، توسعه اقتصادی، روستای نوجه مهر، امامزاده سید محمد.

مقدمه و بیان مسئله:

صنعت گردشگری تنها یک راه برای تفریح و فرار از روزمرگی نیست، بلکه با استفاده از برنامه ریزی راهبردی و رعایت اصول توسعه پایدار در گردشگری می‌توان اقتصاد کشورها را توسعه بخشید (شریفی تهرانی و یوسفی، ۱۳۹۲: ۱۷). امروزه گردشگری، در حکم صنعتی پویا، تأثیر مهمی در نیل به توسعه پایدار در جوامع گوناگون دارد (Kastenhoiz et al 2012:212 ; Kol et al, 2012) و می‌توان عنوان کرد که گردشگری بخش مهمی از سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه کشورها است (Stasiukynasmet al. 2013: 929) به طوری که با توجه با آثار بی شمار و ارتباط پیچیده آن با سایر بخش‌های اقتصادی، نه تنها در نقش موتور محرک رشد عمل می‌کند بلکه به عنوان ایجاد کننده فرصت‌های اشتغال و درآمد نیز مطرح است (محمدزاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۵) به همین دلیل صنعت گردشگری یکی از کارآمدترین رویکردها برای بازسازی و توسعه مناطق روستایی است (نظریان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۸). صنعت گردشگری از بدو شکل‌گیری تا به امروز، به تدریج در تمام بخش‌های جامعه انسانی رسوخ کرده است، به گونه‌ای که ارتباط صنعت گردشگری با جامعه و ابعاد مختلف فرهنگ بشری، سبب ظهور و بروز انواع گرایش‌ها در این صنعت شده که گردشگری مذهبی، یکی از این گرایش‌ها است (ذال و همکاران، ۱۳۹۵: ۲). در سال‌های اخیر توجه به توسعه روستایی از طریق جاذبه‌های گردشگری مذهبی در ایران مورد توجه قرار گرفته است. جاذبه‌های گردشگری روستایی در ایران فراوان هستند، یکی از آن‌ها جاذبه‌های فرهنگی و مذهبی نظیر، امامزاده‌ها، زیارت‌گاه‌ها، مساجد و مقبره‌هاست، تجربیات جهانی نشان می‌دهد، مراسم مذهبی - فرهنگی و یا اعتقاد به زیارتگاه‌ها که در باورها و اعتقادات مردم جامعه ریشه دارد، از جریان‌هایی هستند که جاذبه ایجاد می‌نماید (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۸). لذا از آن جایی که هزینه کرد گردشگران یکی از مهم‌ترین ابعاد مرتبط با اقتصاد گردشگری مربوط می‌شود (بدری و طیبی، ۱۳۹۱: ۱۶۳). بنابراین تحلیل و بررسی انواع مختلف گردشگری از جمله گردشگری مذهبی و مطالعه اثرات اقتصادی آن بر توسعه جوامع روستایی از جایگاه خیلی مهمی برخوردار است. و حال با توجه به موضوع این مقاله می‌توان خاطر نشان کرد که در دنیای امروز توسعه گردشگری یکی از مهم‌ترین عواملی است که دولت‌ها برای روند پیشرفت اقتصادی جامعه خود باید به آن توجه بسیار زیادی داشته باشند. کشور ایران نیز از تمدنی دیرینه بهره مند است و با داشتن جاذبه‌های مختلف گردشگری همواره یکی از مقاصد مطرح گردشگران (چه خارجی و چه داخلی) بوده است که با حمایت و سرمایه گذاری برای توسعه آن می‌توان از اقتصاد متکی به صنعت تک محصولی نفت رها شد مشروط بر آن که بیش از گذشته به این موضوع توجه شود و زیر ساخت‌های لازم تامین و زمینه استفاده از همه ظرفیت‌های آن فراهم شود. این درحالی است که

با وجود داشتن پتانسیل‌های بالا در بیشتر نقاط کشور برای توسعه صنعت گردشگری مذهبی از فرصت‌های موجود استفاده نمی‌شود. همه ساله گردشگران زیادی برای زیارت از امام زاده وارد روستای نوجه مهر شهرستان جلفا می‌شوند. ما در این پژوهش به دنبال بررسی این موضوع هستیم که آیا گردشگری مذهبی بر توسعه اقتصادی روستای نوجه مهر شهرستان جلفا نقش دارد؟

پیشینه پژوهش:

در زمینه‌ی گردشگری و گردشگری مذهبی در دهه‌های اخیر به ویژه از دهه ۱۹۸۰ میلادی مطالعات و پژوهش‌های فراوانی در داخل و خارج از کشور در نواحی مختلف صورت گرفته است که برخی از مسائل و مشکلات را بیان کرده و نشان می‌دهند که هر کدام از این مطالعات با توجه به شرایط خاص آن نواحی نتایج متفاوتی نیز داشته‌اند، حال با توجه به گسترش روزافزون گردشگری روستایی و جایگاه آن در اقتصاد ملی و جهانی در قرن بیست و یکم روند پژوهش در این حوزه رو به پیشرفت است که در جدول (۱) به برخی از این پژوهش‌های صورت گرفته و نتایج آن‌ها اشاره می‌شود.

جدول (۱): پیشینه پژوهش

محقق	عنوان تحقیق	یافته‌های تحقیق
مطیعی لنگرودی و کاتب ازگمی (۱۳۹۶)	پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در شهرستان بندر انزلی، مورد مطالعه دهستان لیچارکی حسن رود	نتایج آن‌ها نشان داد که گردشگری در دهستان لیچارکی حسن رود به رونق اقتصادی منجر شده است؛ به طوری که توسعه گردشگری موجب تغییر ساختار شغلی از بخش کشاورزی (۲۳/۵ درصد) به بخش خدمات و گردشگری (۶۳/۵ درصد) شده است. هم چنین افزایش اشتغال در بخش خدمات، افزایش درآمد ساکنان روستایی و کاهش فقر از دیگر پیامدهای اقتصادی توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه بوده است.
ذال و همکاران (۱۳۹۵)	اثرات گردشگری مذهبی بر فضاهای روستایی، مطالعه موردی روستای اوجی آباد شهرستان آمل	نتایج نشان داد که گردشگری مذهبی بر توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی روستای اوجی آباد اثر یکسانی نداشته است و بعد اقتصادی بیشترین تأثیر را داشته است.
عنابستانی و محمودی (۱۳۹۵)	بررسی تأثیر گردشگری مذهبی بر ارتقای کیفیت زندگی روستاییان؛ مطالعه موردی حوزه نفوذ گردشگاهی شهر مشهد	نتایج نشان داد که بین گردشگری مذهبی و ابعاد کیفیت زندگی رابطه معنا دار وجود دارد و مدل نهایی لیزرل نیز نشان داد که گردشگری مذهبی بر بعد اقتصادی و زیست محیطی بیشترین تأثیر را دارد.
ایزمایلو و همکاران (۲۰۱۴)	گردشگری مذهبی پدیده‌ای اجتماعی فرهنگی در دنیای امروز	نتایج نشان داد که در شرایط حاضر توسعه گرایش‌های نوآورانه در زمینه اقتصاد بومی گردشگری در آینده‌ای نزدیک می‌تواند با ارائه محصولات ویژه گردشگری مذهبی با به عرصه بین‌المللی نهاد.

مبانی نظری:

گردشگری مذهبی:

گردشگری مذهبی یکی از اشکال عمده گردشگری است که شامل دیدار از اماکن مذهبی و انجام فرایض دینی و مذهبی است (حیدری چپانه، ۱۳۸۷). در دنیای امروز صنعت گردشگری به سمت تعطیلات هدفمند و مسافرتی که نیازهای

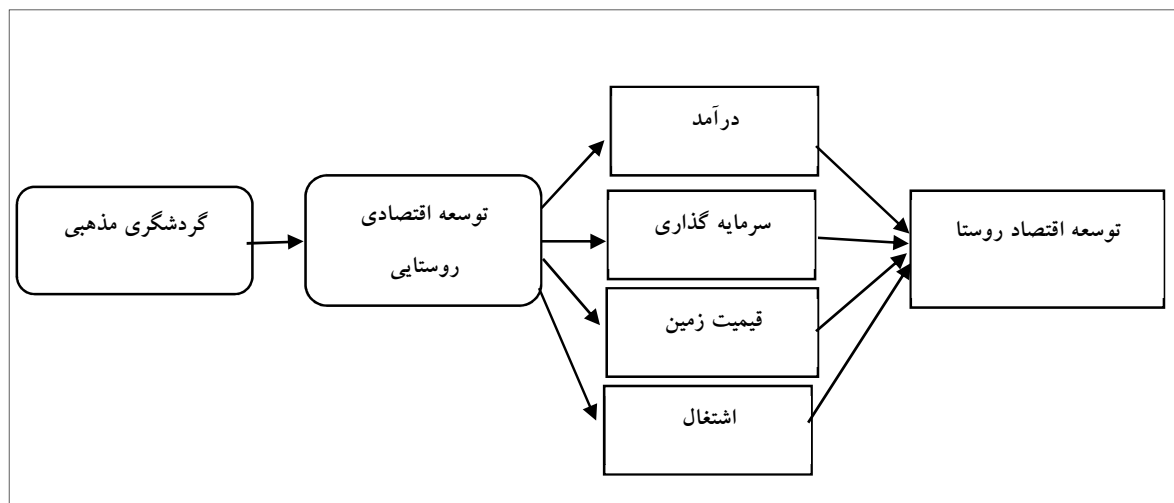
استراحتی و ذهنی را با هم داشته باشد، حرکت می‌نماید و گردشگری فرهنگی یکی از این اشکال جدید گردشگری است (ابولحسنی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴۲). در این نوع از گردشگری، عناصر فرهنگی یک جاذبه عمده در مطالعات انسان-شناسی گردشگری به خصوص در جوامع مقصد گردشگری فرهنگی است (Grunewald, 2002: 1004). اماکن مذهبی و زیارتی نیز جاذبه های فرهنگی دیگری هستند که نقش بسیار مهمی در تغییرات اجتماعی و اقتصادی دارند (موسوی و کبیری، ۱۳۹۲: ۷۷۲). با توجه به وجوه بسیاری از مکان‌های متبرکه در نواحی روستایی کشور، گردشگری مذهبی یکی از الگوهای مهم گردشگری در نواحی روستایی محسوب می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۷: ۳۱۵). گردشگری مذهبی امروزه در راستای کسب درآمد و هم چنین جهت حفظ میراث فرهنگی مورد توجه کشورهای مختلف قرار گرفته است. در بعد داخلی توسعه گردشگری مذهبی می‌تواند در راستای توسعه منطقه‌ای، افزایش اشتغال و در بعد ملی افزایش درآمد و حفظ میراث فرهنگی را به دنبال داشته باشد (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۲: ۳) و نقش گردشگری مذهبی در ارتقای کیفیت زندگی روستایی نیز نقش اساسی ایفا می‌کند. مطالعات نشان می‌دهد زمانی که یک جامعه محلی به مقصد گردشگری تبدیل می‌شود، کیفیت و ساختار زندگی در آن به طور قابل ملاحظه ای تغییر می‌یابد (Gnoth and Zin, 2011: ۱). گردشگری مذهبی نیز با اشکال بدیل خود دارای منافع بلند مدت بوده و باعث توسعه پایدار مناطق روستایی می‌گردد. بررسی تجارب بسیاری از کشورها از جمله کشورهای در حال توسعه حاکی از آن است که انواع گردشگری روستایی از جمله شاخه مذهبی آن می‌تواند ابزار موثری برای توسعه و ارتقای سطح زندگی روستایی به حساب آمده و وضعیت اقتصادی جامعه بومی را بهبود بخشد (Henderson, 2010: 542). و در انتها می‌توان گفت که گردشگری مذهبی که ریشه در باورها و اعتقادات دینی- مذهبی دارد، به مفهوم تخصصی خود فراتر از وابستگی به زمان و اوقات فراغت، عامل مهم جغرافیایی انسانی در شکل‌گیری مسافرت، ایجاد تمرکز و چشم‌اندازها فرهنگی است (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۷).

اقتصاد روستایی

اقتصاد روستایی به تولید در بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن، بخش غیرکشاورزی شامل معادن، صنایع دستی، ساخت و ساز، تجارت، حمل و نقل، خدمات دولتی و شخصی گفته می‌شود که موجب درآمدزایی برای ساکنان روستایی میشود (Haggblade et al., 2010: 1429)

نقش گردشگری مذهبی در اقتصاد روستایی

گردشگری مذهبی می تواند تغییراتی عمده ای در شرایط اقتصادی جوامع محلی ایجاد کند. شایان اشاره است که صنعت گردشگری دارای دو عنصر بسیار مهم عرضه و تقاضا است (رضوانی و مرادی، ۱۳۹۱: ۱۶) و این رویکرد در صنعت گردشگری نشانگر تأثیر چشمگیر آن در اقتصاد مقاصد گردشگری و فراخور آن جامعه ی محلی است. بنابراین، مطالعه ی گونه های مختلف گردشگری از جمله گردشگری مذهبی و ارزیابی اثرات اقتصادی آن بر توسعه جوامع محلی، از جایگاه مهمی برخوردار است.

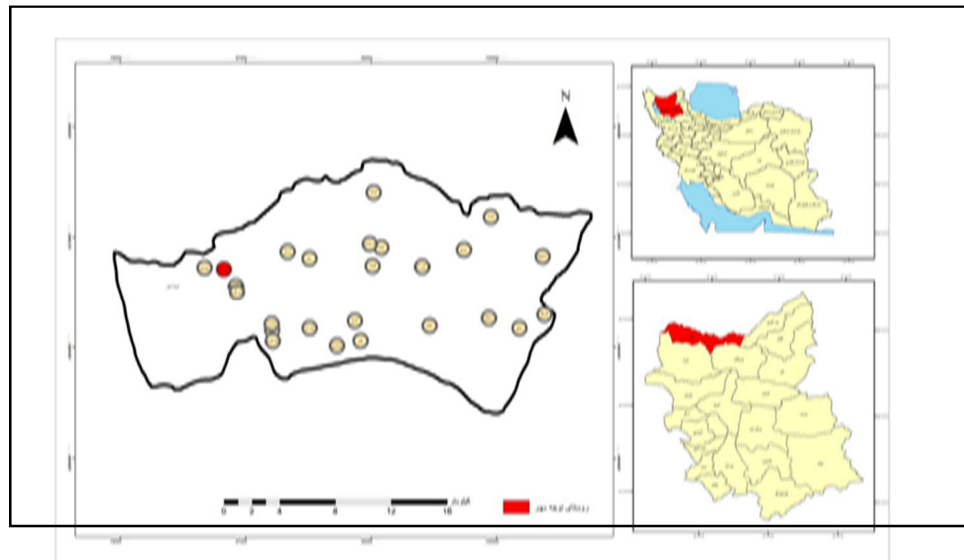

: مدل مفهومی پژوهش (منبع: برگرفته از فرایند تحقیق، ۱۳۹۸) نمودار ۱

معرفی منطقه مورد مطالعه:

شهرستان جلفا در شمال کوه کیامکی داغ و در حاشیه جنوبی رود ارس واقع است. این شهرستان از جنوب به شهرستان مرند و شهرستان ورزقان، از شرق به شهرستان کلبر، از غرب به استان آذربایجان غربی و از شمال به جمهوری آذربایجان و ارمنستان محدود است. روستای نوجه مهر یکی از روستاهای استان آذربایجان شرق است که در دهستان نوجه مهر بخش سیه رود شهرستان جلفا واقع شده است و ای روستا از شرق به کوه اوتای و از غرب به کوه کانتال محدود می شود. امامزاده محمد نوجه مهر معروف به «سیدآقا» در روستای نوجه مهر قرار دارد. مقبره این امامزاده که او را به نوادگان

امام موسی کاظم (علیه السلام) نسبت می دهند تجدید بنا شده و دارای ضریح زیبایی است. این آرامگاه بین مردم از تقدس و احترام بسیار برخوردار است و هر سال کشاورزان آن نواحی پس از برداشت محصول برای زیارت و ادای نذورات خود به زیارت این امامزاده می روند.

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی روستای نوجه مهر

منبع: گردآورندگان، ۱۳۹۸.

منبع: گردآوردندگان، ۱۳۹۸.

روش‌شناسی پژوهش:

هدف کلی این تحقیق بررسی نقش گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی است. روش تحقیق به صورت پیمایشی انجام شده است و از نوع توصیفی تحلیلی است. جهت جمع‌آوری اطلاعات به منطقه روستایی انتخاب شده به جهت داشتن پتانسیل و کانون گردشگری که جامعه آماری تحقیق را تشکیل می‌دهند مراجعه شد. به منظور بررسی نقش گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی روستای نوجه مهر شهرستان جلفا از نظر دیدگاه ساکنان منطقه مورد مطالعه از میان مولفه‌های گوناگون آن‌هایی را که به نظر کارآمدتر به نظر می‌رسید انتخاب شد از جمله سرمایه‌گذاری، اشتغال‌زا بودن، درآمد و املاک و زمین در این پژوهش استفاده شد. در این پژوهش از طیف ۵ سوالی لیکرات استفاده شد که خیلی زیاد امتیاز ۵، زیاد امتیاز ۴، متوسط امتیاز ۳، کم امتیاز ۲، خیلی کم امتیاز ۱، تعلق گرفت و عدد ۲/۵ به عنوان میانه در نظر گرفته شد. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، شامل روستاییان ساکن در منطقه روستایی نوجه مهر شهرستان جلفا است که برابر با ۵۱۵ نفر می‌باشد با توجه به مشخص بودن جامعه آماری مورد مطالعه از فرمول کوکران برای استخراج حجم نمونه آماری (۲۲۰/۲۲) که مقدار اشتباه مجاز یا درصد خطا ۰/۰۵ درصد است و برای دقت بیشتر حجم نمونه ۲۲۱ انتخاب شد. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته بود و روایی صوری پرسشنامه توسط پنل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و جهت تعیین روایی پرسشنامه تهیه شده از نظر تنی چند از اعضای هیأت علمی صاحب‌نظر در حیطه موضوع مورد مطالعه دانشگاه محقق اردبیلی استفاده گردید. هم‌چنین برای تعیین پایایی کمی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ،

استفاده شد که مقدار آلفای ذکر شده ۰/۷۰ تا ۰/۸۳ محاسبه شد. حال در این قسمت از این پژوهش به منظور به دست آوردن سنجش دیدگاه ساکنان در خصوص مولفه‌های ذکر شده از آزمون‌های آماری میانگین پاسخ‌ها و واریانس و آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد.

معرفی مولفه‌های پژوهش

مولفه‌های این پژوهش بر اساس مطالعات انجام شده و نیز پیشینه پژوهش‌های انجام شده و مبانی نظری مرتبط با موضوع استخراج شده اند، که هر کدام از مولفه‌ها با گویه‌های آنها را در جدول (۲) مشاهده می‌کنید.

جدول(۲): شاخص و متغیرها

شاخص	متغیر	تعداد گویه
درآمد	کاهش احساس فقر ، میزان استفادی از کالاهای تجملی و لوکس ، افزایش میزان قدرت خرید ساکنان روستایی ، افزایش میزان درآمد ساکنان روستایی ارتقای درآمد ناشی از فعالیت‌های گردشگری ، افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی ، درآمد زا شدن بخش سنتی ، برتری منافع فعالیت های گردشگری مذهبی به هزینه های آن ، کسب بالاترین سود از فعالیت های گردشگری و افزایش درآمد مالیاتی شورا و سایر نهادها	۱۰
سرمایه گذاری	افزایش سرمایه گذاری در روستاها ، سرمایه گذاری بازنشسته‌های شهری در بخش سنتی ، تحرک سرمایه گذاری در محدوده اماکن مذهبی و زیارتی با ورود گردشگران ، افزایش سرمایه گذاری برای بهبود کیفیت حمل و نقل در روستاها و سرمایه گذاری برای افزایش کیفیت خدمات	۵
بالا رفتن قیمت زمین و املاک	بالا رفتن قیمت زمین بخصوص در کنار اماکن مذهبی ، سوداگری زمین و زمین خواری ، تغییر کاربری زمین های کشاورزی و ارتقای استانداردهای زندگی	۴
اشتغال زایی	بهبود اشتغال و حمایت از صنایع کوچک، ایجاد موقعیت های شغلی جدید، بالا رفتن انگیزه و تلاش برای ایجاد موقعیت جدید اقتصادی در میان اهالی ، افزایش شغل‌های کاذب به خصوص دست فروشی ، ایجاد مشاغل مکمل برای ساکنان روستایی ، ایجاد مشاغل جذاب و مطلوب برای ساکنان محلی و ایجاد تنوع شدید چشمگیر در مشاغل	۷

منابع: (گودرزی، ۱۳۹۰؛ رضایی و همکاران، ۱۳۸۹ و تقوایی و همکاران، ۱۳۸۹)

نقش گردشگری مذهبی در تحولات درآمدی خانوار روستایی

از نگاه ساکنان منطقه‌ای، که پژوهش انجام شده است از ده گویه با توجه به اهمیت موضوع و ارتباط گردشگری مذهبی با افزایش درآمد روستایی، میانگین گویه‌های چون افزایش درآمد مالیاتی شورا و سایر نهادها با (۲/۸۰) بیشترین و کاهش احساس فقر با (۱/۹۲) کمترین میانگین از طرف اهالی پاسخ داده شد. بالا ترین میانگین یعنی افزایش درآمد مالیاتی شورا و سایر نهادها را می توان این گونه تفسیر کرد که با افزایش ورود گردشگران نهاد دهیاری و شورا با ایجاد ایستگاه هایی در ورودی روستا از افراد غریبه عوارض دریافت می کند و درآمد حاصله را خرج خود امامزاده و زیرساخت روستا می کند. در جدول رتبه های بقیه مولفه ها را نیز مشاهده می کنید. (جدول ۳).

جدول (۳): میانگین و رتبه پاسخ‌های بدست آمده مرتبط با گویه‌های مولفه درآمد

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	گویه‌ها
۱۰	۰/۷۱۲	۰/۸۴۴	۱/۹۲	کاهش احساس فقر
۸	۰/۶۵۲	۰/۸۰۸	۲/۱۶	استفاده میزان استنادی از کالاهای تجملی و لوکس
۵	۱/۴۷۹	۱/۲۱۶	۲/۲۹	افزایش میزان قدرت خرید ساکنان روستایی
۹	۱/۴۳۳	۱/۱۹۷	۲/۱۴	افزایش میزان درآمد ساکنان روستایی
۳	۱/۷۸۹	۱/۳۳۷	۲/۳۴	ارتقای درآمد ناشی از فعالیت‌های گردشگری
۷	۱/۵۸۵	۱/۲۵۹	۲/۱۹	افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی
۲	۱/۴۵۵	۱/۲۰۶	۲/۳۸	درآمد زا شدن بخش سستی
۴	۰/۹۲۴	۰/۹۶۱	۲/۳۳	برتری منافع فعالیت های گردشگری مذهبی به هزینه های آن
۶	۰/۹۱۹	۰/۹۵۹	۲/۲۸	کسب بالاترین سود از فعالیت های گردشگری
۱	۰/۸۵۴	۰/۶۲۴	۲/۸۰	افزایش درآمد مالیاتی شورا و سایر نهادها

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸.

نقش گردشگری مذهبی سرمایه گذاری

در این پژوهش نقش گردشگری مذهبی در سرمایه گذاری بر اساس نظر ساکنان محلی از پنج گویه بررسی شده است مطالعه میانگین پاسخ‌های بدست آمده نشان می دهد که افزایش سرمایه گذاری برای بهبود کیفیت حمل و نقل در روستاها با میانگین (۲/۹۴) بالاترین و سرمایه گذاری برای افزایش کیفیت خدمات با میانگین (۲/۱۹) در صد پایین ترین درصد از طرف اهالی پاسخ داده شد. در تفسیر این میانگین ها می توان این گونه گفت که افزایش سرمایه گذاری برای بهبود کیفیت حمل و نقل در روستاها موجب به آسفالت شدن جاده منتهی به روستا و عریض شدن آن و بهتر شدن معابر داخل روستا اشاره کرد. و سرمایه گذاری برای افزایش کیفیت خدمات نیز کمترین تاثیر و هم چنان یکی از مشکلات عدیده روستا است. جدول (۴).

جدول (۴): میانگین و رتبه پاسخ‌های بدست آمده مرتبط با گویه‌های مولفه سرمایه گذاری

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	گویه‌ها
۲	۱/۰۰۵	۱/۰۰۲	۲/۶۹	افزایش سرمایه گذاری در روستاها
۴	۱/۱۵۶	۱/۰۷۵	۲/۲۴	سرمایه گذاری بازنشسته‌های شهری در بخش سستی
۳	۱/۰۴۲	۱/۰۲۱	۲/۵۰	تحرك سرمایه گذاری در محدوده اماکن مذهبی و زیارتی با ورود گردشگران
۱	۱/۳۵۱	۱/۱۶۲	۲/۹۴	افزایش سرمایه گذاری برای بهبود کیفیت حمل و نقل در روستاها
۵	۱/۱۳۵	۱/۰۸۸	۲/۱۹	سرمایه گذاری برای افزایش کیفیت خدمات

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

نقش گردشگری مذهبی در بالارفتن قیمت زمین و املاک

در این قسمت از پژوهش با توجه به مولفه های انتخابی در منطقه مورد مطالعه برای مولفه افزایش قیمت زمین و املاک اقدام به طراحی چهار گویه گردید که گویه تغییر کاربری زمین های کشاورزی با میانگین (۳/۸۸) بیشترین و گویه های ارتقای استانداردهای زندگی با (۲/۳۴) درصد کمترین میانگین را از طرف اهالی پاسخ داده شد. به وسطه ایجاد وسعت امامزاده و احداث مغازه های جدید زمینه های کشاورزی تغییر کاربری داده شده است. و به دلیل ضعیف بودن زیر ساخت روستا هنوز ارتقای استاندارد و کیفیت زندگی اهالی بهبود پیدا نکرده است. جدول (۵).

جدول (۵): میانگین و رتبه پاسخ های بدست آمده مرتبط با گویه های مولفه بالا رفتن قیمت زمین و املاک

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	گویه ها
۴	۰/۸۳۴	۰/۹۱۳	۲/۳۴	ارتقای استانداردهای زندگی
۲	۱/۵۱۵	۱/۲۳۱	۳/۷۷	سوداگری زمین و زمین خواری
۱	۱/۱۹۹	۰/۷۵۴	۳/۸۸	تغییر کاربری زمین های کشاورزی
۳	۱/۴۳۸	۰/۵۶۸	۳/۷۰	بالا رفتن قیمت زمین بخصوص در کنار اماکن مذهبی

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸.

نقش گردشگری مذهبی بر اشتغال زایی جوامع روستایی

برای ارزیابی این مولفه از پژوهش هفت گویه انتخاب شد که به ترتیب گویه ها بهبود اشتغال و حمایت از صنایع کوچک با (۳/۸۷) بیشترین میانگین که نشان از به وجود آمدن مغازه های مواد غذایی و تولیدات دامی بوده برای رفع نیاز گردشگران و ایجاد تنوع شدید چشمگیر در مشاغل با (۳/۲۳) کمترین میانگین برخوردار بوده است. در کل میانگین ها در این مولفه پژوهش بیان کننده تأثیر مطلوب این مولفه از پژوهش بر اقتصاد نواحی روستایی داشته است. جدول (۶)

جدول (۶): میانگین و رتبه پاسخ های بدست آمده مرتبط با گویه های مولفه اشتغال زایی

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	گویه ها
۱	۱/۴۲۴	۱/۱۹۳	۳/۸۷	بهبود اشتغال و حمایت از صنایع کوچک
۴	۱/۷۷۴	۱/۳۳۲	۳/۷۰	ایجاد موقعیت های شغلی جدید
۲	۱/۳۳۲	۱/۲۴۱	۳/۸۳	بالا رفتن انگیزه و تلاش برای ایجاد موقعیت جدید اقتصادی در میان اهالی
۶	۱/۳۹۸	۱/۱۸۲	۳/۶۹	افزایش شغل های کاذب به خصوص دست فروشی
۵	۰/۸۶۵	۰/۹۳۰	۳/۷۰	ایجاد مشاغل مکمل برای ساکنان روستایی
۳	۰/۹۷۵	۰/۹۸۸	۳/۷۲	یجاد مشاغل جذاب و مطلوب برای ساکنان محلی
۷	۰/۸۴۲	۰/۹۱۸	۳/۲۳	ایجاد تنوع شدید چشمگیر در مشاغل

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸ تایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای و میزان t و اختلاف میانگین بدست آمده نشان دهنده این موضوع است که به ترتیب مولفه های قیمت زمین و املاک با ۷۴/۵۹، سرمایه گذاری ۶۴/۱۷، درآمد با ۴۴/۴۱ و اشتغال زا شدن با ۳۶/۸۴ درصد بیانگر نقش بیشتر فعالیت های گردشگری مذهبی و مولفه های ذکر شده در منطقه مورد مطالعه است. و همچنین سطح معناداری آزمون نیز قابل مشاهده است که برای تمامی مولفه ها معناداری مثبت و کامل را نشان میدهد. همان طور که نتایج جدول قابل مشاهده است مولفه اشتغال زا شدن کمترین میزان اختلاف از میانگین و میزان t را کسب کرده است و بیان گر این مطلب است که فعالیت های گردشگری از دید ساکنان نقش کمتری

در این زمینه داشته است که این هم به واسطه اشتغال بیشتر اهالی در بخش کشاورزی است که روی این مولفه تاثیرگذار بوده است. جدول (۷). جدول (۷): تحلیل آماری آزمون t تک نمونه ای برای شاخص های پژوهش

عدد مفروض: ۳/۱						شاخص
با سطح اطمینان ۹۵ درصد						
معنا داری	بیشترین	کمترین	اختلاف از میانگین	درجه آزادی	آماره T	
۰/۰۰۰	۲۰/۷۱	۱۸/۹۵	۱۹/۸۳	۲۲۰	۴۴/۴۱	درآمد
۰/۰۰۰	۹/۰۲	۸/۱۰	۸/۵۶	۲۲۰	۳۶/۸۴	اشتغال زایی
۰/۰۰۰	۱۰/۹۷	۱۰/۴۰	۱۰/۶۹	۲۲۰	۷۴/۵۹	قیمت زمین و املاک
۰/۰۰۰	۲۳/۴۴	۲۲/۰۴	۲۲/۷۴	۲۲۰	۶۴/۱۷	سرمایه گذاری

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

بحث و نتیجه گیری:

امروزه صنعت گردشگری در اقتصاد بسیاری از کشورهای جهان که با صادرات تک محصولی مانند نفت مواجه هستند گردشگری بخصوص گردشگری مذهبی می تواند دارای عواید و درآمد بسیاری حاصل از گردشگران داخلی و خارجی به منطقه گردشگری باشد. گردشگری مذهبی یکی از مهم ترین و پر رونق ترین گونه های صنعت گردشگری است که اثر قابل توجهی را در ابعاد مختلف جوامع به ویژه اقتصاد آن ها بر جای گذاشته است. فواید اقتصاد گردشگری مذهبی سبب توجه روز افزون آن از سوی کسانی که از این نمونه گردشگری بهره می برند. در این پژوهش برای بررسی میزان اثرات گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی بر اساس چهار مولفه درآمدزا شدن، اشتغال زا شدن، سرمایه گذاری و افزایش قیمت زمین و املاک مورد استفاده قرار گرفت. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش و میزان تأثیرات از آزمون های آماری میانگین پاسخ ها، واریانس و t تک نمونه ای استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای نشان گر مطلوب بودن و تأثیرگذاری مثبت گردشگری مذهبی در توسعه اقتصادی مناطق روستایی ذکر شده بوده است. در کل این پژوهش بیانگر این موضوع است که گردشگری مذهبی باعث تغییر کاربری زمین های کشاورزی جهت احداث مغازه شده است. سوداگری زمین و خرید و فروش آن به ساکنان شهری نیز در روستا رو به گسترش است. ورود گردشگر و درآمدهای ناشی از آن به ایجاد انگیزه در میان اهالی به وجود آورده است که سعی در درست کردن شغل جدید غیر از

کشاورزی برای خودشان هستند که این امر باعث بهبود اشتغال و افزایش کیفیت زندگی در روستا می شود. همان طور که نتایج تحقیق ذال و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان اثرات گردشگری مذهبی بر فضاهای روستایی، مطالعه موردی روستای اوجی آباد شهرستان آمل، و ایزمایلو و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان گردشگری مذهبی پدیده ای اجتماعی فرهنگی در دنیای امروز انجام داده اند نشان می دهد که تحقیقات صورت گرفته توسط این محققان با موضوع مورد مطالعه همسویی دارد.

پیشنهاد ها:

ایجاد و راه اندازی غرفه های محصولات و صنایع دستی و سایر تولیدات روستایی کشاورزی منطقه.

ایجاد کارگاه هایی برای بسته بندی محصولات کشاورزی این ناحیه از قبیل انار و انجی

راهنمای گردشگران مذهبی برای معرفی اماکن مذهبی.

احداث اقامتگاه ها و مهمانخانه ها برای گردشگران و جلوگیری از اطراق آنان در حیاط امامزاده.

استفاده از نیروی کار بومی و محلی جهت کار در کارگاه ها.

اعطای وام به روستاییان جهت راه اندازی مراکز کار آفرینی.

منابع:

ابوالحسنی، فرحناز؛ کیانی، صدیقه و میر نجف موسوی. (۱۳۹۱). «تدوین استراتژی توسعه گردشگری در مناطق کویری و بیابانی (مطالعه موردی: شهرستان خور و بیابانک)»، فصلنامه آمایش سرزمین، سال ۵۱، ش ۷، صص ۱۶۱-۱۴۱.

بدری، علی و صدرالله تیبی. (۱۳۹۱). «بررسی عوامل موثر بر هزینه های گردشگری مذهبی (مطالعه موردی: شهر مقدس مشهد)»، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال ۱، ش ۱، صص ۱۷۷-۱۵۳.

تقوایی، مسعود؛ موسوی، سیدعلی و یونس غلامی. (۱۳۸۹). «تحلیلی بر توسعه گردشگری مذهبی»، فصلنامه فضای جغرافیایی اهر، سال ۱۰، ش ۳۱، صص ۶۴-۳۹.

حیدری چیا، رحیم (۱۳۸۷)، مبانی برنامه ریزی صنعت گردشگری. تهران: انتشارات سمت.

ذال، محمد حسین، تبریزی؛ نازنین، مهرعلی؛ تبار و مرتضی فیروزجانی. (۱۳۹۵). «اثرات گردشگری مذهبی بر فضاهای روستایی»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۵، ش ۱، صص ۸۳-۱۰۲.

رحمانی، خلیل؛ پورطاهری، مهدی و عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری. (۱۳۹۲). «برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری مذهبی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستاهای دارای مکان‌های مذهبی اورامان تخت، نجار و هجیج)»، فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا. سال ۱۷، ش ۱، صص ۴۳-۶۶.

رضایی، روح‌الله؛ سید محمود، حسینی؛ رنجبران، پریسا و لیلا صفا. (۱۳۸۹). «ارزیابی اثرات منفی گردشگری در روستای ایبانه استان اصفهان با استفاده از مدل تحلیل عاملی»، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، سال ۱، ش ۱، صص ۴۰-۲۷.

رضوانی، محمدرضا و مهرنوش مرادی. (۱۳۹۱). «امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۱، ش ۲، صص ۴۰-۱۵.

عناستانی، علی اکبر و حمیده محمودی. (۱۳۹۵). «بررسی تأثیر گردشگری مذهبی بر ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: حوزه نفوذ گردشگاهش شهر مشهد)»، مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال ۵، ش ۱۸، صص ۹۷-۱۱۸.

گودرزی سروش، محمد مهدی. (۱۳۹۰). «بررسی تأثیرات گردشگری در توسعه روستایی»، فصلنامه هویت شهر، ش ۸، سال ۵، صص ۹۳-۱۰۱.

محمدزاده پرویز پناهی، حسین و سعیده صمد زاده. (۱۳۹۶). «تبیین عوامل موثر بر سطح حمایت ساکنان شهر تبریز از توسعه گردشگری (با تأکید بر ابعاد اجتماعی - فرهنگی)»، فصلنامه گردشگری و توسعه، سال ۶، ش ۱۰، صص ۷۷-۶۳.

محمدی یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی و محمد والایی. (۱۳۹۲). «نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: روستایی قپچاق شهرستان میاندوآب)»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیای، سال ۱۳، ش ۳۰، صص ۲۵-۷.

مطیعی لنگرودی، سید حسن و زهرا کاتب ازگمی. (۱۳۹۶). «پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در شهرستان بندرانزلی (مورد مطالعه: دهستان لیچارکی حسن رود)»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۶، ش ۲۱، صص ۱-۱۶.

موسوی، میرنجف و افشار کبیری. (۱۳۹۲). «بررسی نقش امامزادگان در توسعه گردشگری زیارتی»، اولین کنگره بین‌المللی امامزادگان، سازمان اوقاف و امور خیریه اصفهان.

نظریان، اصغر؛ زال نژاد، کاوه و رضا میزاد نژاد. (۱۳۹۴). «تحلیل اثرات گردشگری بر روند توسعه روستا شهرها» (مورد مطالعه: سرعین)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۴، ش ۳، صص ۱۵۲-۱۳۷.

Gnoth, J & Zins, A. (2011). *Developing a tourism cultural contact scale, journal of business research*.

Grunewald, Rodrigo de Azeredo . (2002). *Tourism and Cultural Revival, Annals of Tourism Research, Vol.29, Issue4.PP 1004-1021*.

Haggblade, Steven, Peter, Hazell, & Thomas, R. (2010). *The Rural Non-farm Economy: Prospects for Growth and Poverty Reduction. World Development, 38(10): 1429–1441*.

Henderson, J. (2010). *Religious tourism and its management, International Journal of Tourism Research, Vol.13, PP 541-552*.

Stasiukynas, A, Raslanas, S & Jurgelaityte, E. (2013). *Sustainability Assessment Studies of Recreational Buildinge, procedia Engineering, No 57. PP 929-937*.